

Взаємозв'язок розвитку дрібної моторики рук і мовлення дитини раннього віку

Відомий педагог – новатор Б. П. Нікітін казав: «Важко повірити, але вже перший рік життя дитини – «етап запуску» всіх її можливостей. Особистість формується у дошкільному віці, в школі йде лише косметична доробка».

Дослідження вчених показують, що раннє дитинство характеризується дуже великими потенційними можливостями. Мовленнєві механізми малят розвиваються дуже рано: ще тоді, коли вони активно не говорять, а лише чують слова, не розуміючи їхнього змісту. Існує думка, що дитина і так почне говорити без особливого втручання дорослого. Але ми добре знаємо, що це не так. Мовлення дитини, з якою спрощено і мало розмовляли в ранньому дитинстві, буде збіднене, предметне, а значить збіднене буде і мислення. Крім цього, спеціальними дослідженнями доведена залежність розвитку активного мовлення малюків від розвитку дрібних м'язів пальців рук.

Рухи пальців рук історично, в ході розвитку людства, виявилися тісно пов'язаними з мовленнєвою функцією. Першою формою спілкування первісних людей були жести. Пізніше жести стали узгоджуватися з вигуками, криками, проявами голосових реакцій. Минули тисячоліття, поки розвинулося словесне (вербальне) мовлення, але воно впродовж тривалого часу залишалося пов'язаним із жестикулярним мовленням. Усі вчені, які вивчали діяльність дитячого мозку, становлення мовлення, психіку дітей, відзначали значний стимулюючий вплив функції руки. Руки пальців рук у людей удосконалювались з покоління в покоління, оскільки люди з покоління в покоління виконували все тоншу і складнішу роботу. У зв'язку з цим збільшувалась площа рухової проекції кисті руки в мозку людини. Так розвиток функції руки і мовлення людей йшли паралельно. Приблизно такий самий хід розвитку мовлення дитини. Насамперед,

розвиваються дрібні м'язи пальців рук – з'являється артикуляція складів (белькотіння); усе наступне удосконалення мовленнєвих реакцій залежить від ступеня тренування пальців, розвитку дрібних м'язів руки.

У віці близько п'яти місяців дитина починає протиставляти великий палець іншим під час захоплювання іграшки, предмета. На шостому місяці рухи захоплювання стають точнішими – з'являється артикуляція складів. Упродовж усього раннього віку ця залежність чітко виявляється – разом з удосконаленням тонких рухів пальців відбувається і удосконалення мовлення.

Під час електрофізіологічного дослідження, яке провели вчені, було виявлено, що коли дитина відтворює ритмічні рухи пальцями, у неї значно збільшується узгодження діяльності лобних і скроневих відділів мозку. (У праворуких – у лівій лобовій частині міститься рухова зона, а в лівій скроневій частині – сенсорна мовленнєва зона). Виявилось, якщо дитина відтворює ритмічні рухи (розгинання і згинання) пальцями правої руки (праворукий) та пальцями лівої руки (ліворукий), то в лівій півкулі мозку у праворукого і правій півкулі у ліворукого виникає посилене узгодження електричних коливань саме в лобовій і скроневій частинах. Рухи пальців лівої руки викликають таку саму активацію у правій півкулі.

Вченими було проведено спостереження за дітьми перших тижнів життя. Тренування полягало в масажі п'ясти руки й пасивного згинання – розгинання пальчиків. При цьому записувалися біоструми мозку. З'ясувалося, що через місяць тренування високочастотні ритми стали спостерігатися у сфері рухових проєкцій, а через два місяці в мовленнєвій зоні, в півкулі, яка протилежна руці, що тренувалася. Ці дослідження засвідчують, що мовленнєві області формуються під впливом імпульсів, які надходять від пальців рук. Простіше кажучи, пальці допомагають дитині скоріше навчитися говорити дитині.

Роботу з тренування пальців рук можна починати у віці 6 – 7 місяців. У цей період корисно робити масаж п'ястків рук: погладження, легке надавлювання у

напрямку від кінчиків пальців до зап'ястя, потім дорослий бере кожний пальчик дитини і згинає – розгинає його (2 – 3 хвилини щодня). За 10 місяців – слід активно тренувати пальці дитини. Доцільними будуть ігри з пальчиками («Сорока – білобока», «Пальчики в лісі» тощо).

Ефективні прийоми розвитку дрібної моторики рук дитини
(практичні поради батькам)

- катання кульки, зліпленої з пластиліну (беруть участь усі пальці і потрібні значні зусилля);
- розривання паперу на дрібні шматочки – упродовж 2 – 3 хвилин (беруть участь майже всі пальці рук).

Застереження: слідкувати, щоб дитина не їла пластилін та шматочки паперу (газети);

- перебирання великого дерев'яного намиста;
- перебирання речовин в мішечках чи саморобних іграшках (круп, дрібні камінці, насіння тощо);
- складання пірамідок, втулок (бажано дерев'яних).
(Нанизування кілець пірамідки – гарне тренування, робота виконується двома – трьома пальцями);
- з 1,5 року пропонуються складніші завдання, спрямовані на розвиток тонких рухів пальців.

Можуть бути виготовлені іграшки типу: метелик чи птах з однотонної цупкої тканини з пришитими яскравими великими гудзиками, на які пристьобується менший метелик з іншої тканини. Шнуруванню легше навчати,

якщо використати аркуш картону з рядами дірочок. Дитині дають шнурок з черевика з металевими наконечниками і показують, як шнурувати. Для дітей третього року життя процес шнурування і застібання можна активно використовувати в навчальній діяльності. Наприклад, виготовити лото з картинками (геометричними фігурами, цифрами тощо). Добираючи картинки в певній послідовності, дитина має пришнуровувати або прив'язувати їх одну до одної, орієнтуючись на певні показники: за кольором, за формою, за розміром, за кількістю, за призначенням...

Не треба забувати і про пальчиковий театр, завдяки якому у дітей розвивається активне мовлення, збагачується словник. Можна пропонувати малюкам різноманітні вправи для пальчиків: «Покажи пальчик», «Пальчики – робітники», «Пальчики – музиканти», «Пальчики – спортсмени» та інші. Можна запропонувати дітям третього року життя пограти в народні ігри с пальчиками зі словами і діалогом: «- Печу – печу хлібчик», «Оцей пальчик – наш дідусь» та інші. Прийоми можуть бути різноманітними, важливо тільки, щоб до гри залучалось більше пальців і щоб рухи були енергійними.

Добре розвивають дрібні м'язи рук з дидактичним сенсорним матеріалом, розробленим М. Монтесорі: це перебирання дрібних предметів з допомогою пальців і пінцета (гороху, намистинок, квасолі тощо), штрихування, обведення контурних зображень (тварин, птахів, геометричних фігур). Разом з тим це впливає на розвиток зору, мовлення, мислення, формує зосередженість, увагу. Діти привчаються виконувати роботу впевнено, спокійно, розмірковувати над кожним новим предметом, а це допомагає малюкам набувати особистого погляду на світ, розвиває мислення, разом з ним і мовлення.